

УДК 347.151(477:430)

Кравченко Михайло Георгійович –

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,
Інститут права,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
<https://orcid.org/0000-0002-3909-4599>

Mykhailo H. Kravchenko –

candidate of juridical sciences, senior researcher,
Institute of Law,
Taras Shevchenko National University of Kyiv
(60, Volodymyrska Street, Kyiv, Ukraine)
<https://orcid.org/0000-0002-3909-4599>

«Захист молоді» як критерій обмеження права на інформацію: досвід України та Німеччини

Стаття присвячена дослідженню «захисту молоді» як окремого критерію для обмеження права на інформацію. На підставі порівняльно-правового дослідження законодавства та правозастосовчої практики України та Федеративної Республіки Німеччина з'ясовано наскільки є ефективним вітчизняний механізм захисту молоді від шкідливої інформації. У результаті проведеного дослідження зроблено низку пропозицій щодо покращення нормативного та інституційного забезпечення захисту молоді від шкідливої інформації в Україні.

Ключові слова: молодь, захист, інформація, держава, законодавство.

Статья посвящена исследованию «защиты молодежи» как отдельного критерия для ограничения права на информацию. На основании сравнительно-правового исследования законодательства и правоприменительной практики Украины и Федеративной Республики Германия выяснен уровень эффективности механизма защиты молодежи от вредоносной информации. В результате проведенного исследования сделан ряд предложений по улучшению нормативного и институционального обеспечения защиты молодежи от вредной информации в Украине.

Ключевые слова: молодежь, защита, информация, государство, законодательство.

M.H. Kravchenko “Youth Protection” as a Criterion for Restricting the Right to Information: Experience of Ukraine and Germany

The article is devoted to the study of “youth protection” as a separate criterion for restricting the right to information.

During the research a wide range of general scientific and special-legal methods of scientific cognition was used, in particular: the method of dialectical logic, comparative-legal, formal-legal and system-structural methods of scientific research. Their application allowed to explore this topic in the unity of legal form and social content.

The conducted comparative legal study of the legislation and law enforcement practice of “youth protection in the field of mass media” of Ukraine and Germany allows to make the following conclusions and proposals to strengthen its regulatory and institutional support.

The absence of a comprehensive mechanism for the protection of youth in the media in Ukraine is stated. Instead, there is a fragmented set of elements of this mechanism, which does not allow for systematic protection of young people from harmful information coming from different media.

It is proved that the German model of “protection of youth in the media” is quite effective and consists of a normative component, primarily in the form of a special Jugendschutzgesetz - JuSchG (Federal Law “On Youth Protection”) and an institutional component, which is presented primarily by the Bundesprüfstelle für jugendgefährdende Medien (BPjM) (Federal Inspectorate for Mass Media Harmful to Youth).

The necessity of strengthening normative and institutional support of “protection of young people in the field of mass media” in Ukraine is substantiated. It is proposed to develop and adopt a special law “On the Protection of Children in the Media”, which will be the legal basis for the protection of young people in this area in Ukraine. Institutional support is proposed to be strengthened through the creation of a separate state inspection for media that are harmful to children, which should be subordinated to the Ministry of Digital Transformation of Ukraine. This subject of public administration should ensure the implementation of the state policy on protection of young people from harmful information in the field of mass media.

Keywords: youth, protection, information, state, legislation.

Постановка проблеми. Україна як і інші країни світу сьогодні живе в інформаційному суспільстві. Інакше кажучи, кожна людина щоденно зустрічається з великим масивом різноманітної інформації. Така інформація тематично може бути достатньо різноманітною та стосуватися: охорони здоров'я, освіти, культури, бізнесу та ін.

Право на інформацію як в Україні, так і у Німеччині є важливим громадянським правом кожної людини. Тому конституції обох країн гарантують це право. Так, ч. 2 ст. 34 Конституції України зазначає: «Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір»[1]. Подібне положення ми можемо віднайти в Основному Законі ФРН. Згідно з абз. 1 ст. 5 Конституції ФРН: «...Кожен має право...безперешкодно отримувати інформацію з загальнодоступних джерел»[2]. Звичайно в обох цих країнах відповідні положення конституцій деталізуються у спеціальних законах та підзаконних нормативно-правових актах[3, 4, 5, 6 та ін.].

Законодавство обох країн встановлює критерії для обмеження права на інформацію. Одним із цих критеріїв є Jugendschutz (захист молоді). Мета такого обмеження є достатньо конкретною, а саме обмеження доступу молоді до шкідливої інформації, яка міститься у ЗМІ. Таким чином, у межах цієї статті ми спробуємо на підставі порівняльно-правового аналізу дослідити наскільки ефективно порівняно із Німеччиною захищається молодь від шкідливої інформації в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження питання про захист молоді від шкідливої інформації є предметом окремих досліджень як українських, так і німецьких дослідників.

Серед вітчизняних спеціалістів, які досліджували цю проблематику, можна назвати:

Н.І. Гущину, А.Б. Кочаряна, Н. В. Лесько, О. Ю. Юрченката ін.

До переліку німецьких вчених-юристів, які досліджували цю проблематику належать: Б. Ніклес, М. Лішинг, С. Шустер та ін.

Метою статті є аналіз нормативного та інституційного забезпечення обмеження доступу молоді до шкідливої інформації в Україні та ФРН.

Виклад основного матеріалу. Почати наше дослідження хотілося б з нормативного регулювання обмеження права на інформацію в Україні та ФРН. Як ми зазначали, право на інформацію закріплено на рівні Конституції України та Конституції ФРН[1, 2]. На конституційному рівні також встановлена система обмежень цього фундаментального права. Так, згідно з ч. 2 ст. 34 Конституції України здійснення, у тому числі, права на інформацію може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя[1]. Основний Закон ФРН закріпив дещо інший підхід до системи обмежень права на інформацію. Згідно із абз. 2 ст. 5 Конституції ФРН здійснення права на інформацію може бути: «...обмежене положеннями загальних законів, згідно із правовими нормами про захист молоді та правом на особисту честь»[2]. Таким чином, як видно із наведеного, Основний Закон ФРН окремо акцентує увагу на захисті молоді як критерії обмеження права на інформацію.

Пропонуємо детальніше з'ясувати у чому ж конкретно виявляється Jugendschutz (захист молоді) у Німеччині. Почати хотілося б з того, що захист молоді у Німеччині є комплексним

явищем. Такий захист не обмежується лише захистом від шкідливої для молоді інформації. Він також включає низку заходів, спрямованих на захист малолітніх та неповнолітніх, які розглядаються законодавством ФРН у якості молоді. Юридичною основою такого захисту є спеціальний Jugendschutzgesetz–JuSchG (Федеральний закон «Про захист молоді»)[5]. Система «захисту молоді» складається з наступних елементів:

- *Публічний захист молоді:* а) ресторани. Дітям та підліткам у віці до 16 років дозволяється перебувати у ресторанах тільки у супроводі дорослої особи або особи, уповноваженої по догляду за дітьми з 5:00 до 23:00. Такі обмеження відсутні якщо діти або підлітки приймають участь у заходах, організованих визнаною молодіжною благодійною організацією, або якщо вони подорожують[5]; б) танцювальні заходи. Молоді не дозволяється відвідувати публічні танцювальні заходи без супроводу батьків або законного опікуна до півночі та пізніші години[5]; в) логічні та азартні ігри. Дітям та підліткам, як правило, не дозволяється брати участь у азартних іграх. Однак, вони можуть брати участь у іграх з шансом виграти приз невеликої вартості на народних фестивалях, фестивалях стрільців, ярмарках, спеціальних ринках або подібних заходах[5]; г) місця, події та заходи, шкідливі для молоді. Згідно із розділами 7 та 8 Федерального закону «Про захист молоді» молоді може бути відмовлено у відвідуванні заходів та подій, що завдають шкоди їхньому фізичному, психічному або емоційному здоров'ю[5]; д) алкогольні напої. Згідно із розділом 9 вказаного Федерального закону дітям та підліткам не можна у будь-який спосіб надавати алкогольні напої[5]; е) тютюнові вироби та паління. У цьому контексті йдеться про заборону продажу дітям та неповнолітнім тютюнових виробів або їх аналогів у будь-який спосіб. Крім того, встановлюється абсолютна заборона на паління останніми як тютюнових виробів, так і електронних цигарок чи кальянів у публічних місцях [5];

- *Захист праці молоді.* У цій частині йдеться про заборону праці дітей. Встановлюються обмеження щодо переліку професій, де може використовуватися праця неповнолітніх, а також спеціальні гарантії щодо

тривалості робочого дня, умов праці, а також оплати праці останніх. Юридичною основою цього елементу захисту молоді є Директива ЄС 94/33 «Про захист молоді на роботі»[7], а також спеціальний закон Jugendarbeitsschutzgesetz–JarbSchG (Федеральний закон «Про захист молоді, яка працює»)[6];

- *Захист молоді у сфері ЗМІ.* Цей напрям захисту молоді утворює розгалужену систему критеріїв, які можуть стати причиною обмеження права на інформацію. До них належать наступні критерії: а) сюжет фільму. Федеральним законом «Про захист молоді» встановлюються система критеріїв, які є обов'язковими для виконання при показі фільмів та інших відео матеріалів у кінотеатрах та на інших публічних показах. Усі фільми та відео матеріали проходять процедуру індексації з Bundesprüfstelle für jugendgefährdende Medien (BPjM) (Федеральною інспекцією по ЗМІ, які шкідливі для молоді) та поділяються на категорії. Йдеться про три категорії фільмів та інших відеоматеріалів: 1) для дітей віком до 14 років; 2) для дітей віком від 14 до 16 років; 3) для дітей віком від 16 до 18 років[5]; б) зміст носіїв інформації (книг, журналів, фільмів, відеокасет, CD-ROM або DVD та інших носіїв інформації). Перелік інформації, яка заборонена для розповсюдження та ознайомлення з нею молоді є достатньо широкою. Так, абз. 2 ст. 15, ст. 18(JuSchG)містить положення про те, що до переліку інформації, яка наносить шкоду молоді належить, наприклад: заклик до повалення державного ладу, практичні вказівки щодо вчинення злочину, пропаганда насильства та війни, підбурювання до расової ненависті, порнографія, зображення дітей або неповнолітніх у неприродній позі з акцентом на гендерну приналежність, детальні зображення вбивств та/або різанини та ін. [5].

Саме на останньому елементі «захисту молоді» ми б хотіли зупинитися детальніше, адже він є предметом нашого аналізу у межах цієї наукової статті. Якщо говорити у цілому, то Федеральний закон «Про захист молоді» нормативно визначив критерій, який має обов'язково використовуватися суб'єктами публічної адміністрації під час розгляду питання та прийняття рішення по конкретній справі щодо визнання інформації такою, яка наносить шкоду молоді. Він закріплений у ст. 18 (JuSchG). У

вказаній статті закріплено ідею про те, що шкідливими для молоді є ЗМІ (медіа ресурси та носії інформації), які можуть поставити під загрозу розвиток малолітніх або підлітків, їхнє виховання, можливість стати незалежними та соціально компетентними людьми[5]. Таким чином, будь-яка інформація, яка може загрожувати нормальному фізичному, психологічному, інтелектуальному розвитку малолітніх та неповнолітніх, ставити під загрозу можливість стати останніми повноцінними членами суспільства вноситься до переліку ЗМІ, які шкідливі для молоді.

Варто відзначити те, що у практиці Федеральної інспекції по ЗМІ, які шкідливі для молоді, є низка рішень щодо ЗМІ, у яких, наприклад, заперечувалися певні історичні факти, а зокрема, факт Голокосту [8, р. 293-301] або відбувалося пљондрування пам'яті померлого[9] та ін.

Водночас абз. 3 ст. 18 (JuSchG) містить виключення із вказаного загального правила. Так, зокрема, внесення ЗМІ до вказаного переліку виключається у тому випадку, якщо така інформація використовується для потреб науки, мистецтва, у дослідженнях чи для потреб освіти[5].

Отже, якщо зробити проміжний висновок, то можна констатувати те, що законодавство Федеративної Республіки Німеччини чітко визначило на конституційному рівні та на рівні національного законодавства механізм «захисту молоді у сфері ЗМІ». Метою такого обмеження є захист малолітніх та неповнолітніх від шкідливої для їхнього розвитку інформації.

Говорячи про Україну, ми маємо відзначити те, що існує низка положень законодавства, які є підставою для обмеження певного виду інформації, у тому числі для малолітніх та неповнолітніх. Так, ч. 3 ст. 51 Конституції України містить положення про те, що сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою[1]. Відповідно до ч.2 ст. 52 Основного Закону України будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідуються за законом[1]. Згідно зі ст. 28 спеціального Закону України «Про інформацію» інформація не може бути використана для закликів до повалення конституційного ладу, порушення територіальної цілісності України, пропаганди війни, насильства, жорстокості,

розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, вчинення терористичних актів, посягання на права і свободи людини[3]. Спеціальний Закон України «Про охорону дитинства» у ч. 4 ст. 20 містить положення про те, що забороняється пропагування у засобах масової інформації культу насильства і жорстокості, розповсюдження порнографії та інформації, що зневажає людську гідність і завдає шкоди моральному благополуччю дитини[4]. Відповідно до п.18 ст. 39 Закону України «Про телекомунікації» оператори телекомунікацій зобов'язані на підставі рішення суду обмежувати доступ своїх абонентів до ресурсів, через які здійснюється розповсюдження дитячої порнографії[10]. Закон України «Про захист персональних даних» забезпечує непорушність особистих немайнових прав на персональні дані, які має кожна фізична особа, у тому числі і дитина[11, 14]. У п.1 ст. 4 Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» конституційні права і свободи людини і громадянина визнано об'єктами кібербезпеки та кіберзахисту[12]. Окремі підстави щодо обмеження права на інформацію встановлює ЦК України. Так, згідно із ст. 278 цього Кодексу забороняється поширення інформації, якою порушуються особисті немайнові права[13]. Наведені приклади правового реагування обмеження права на інформацію свідчать про те, що цілісного підходу до захисту молоді у сфері ЗМІ в Україні на рівні національного законодавства немає. Існує лише розрізнена сукупність норм законодавства України, яка встановлює обмеження права на інформацію. Частина цих обмежень встановлюється з метою охорони дитини, якою у розумінні ст. 1 Закону України «Про охорону дитинства» є особа віком до 18 років, якщо згідно з законом, застосовуваним до неї, вона не набуває прав повнолітньої раніше[4].

Водночас необхідно відзначити те, що наразі робляться спроби щодо посилення механізму захисту молоді від шкідливої інформації в Україні. Так, Міністерство цифрової трансформації України розробило проект Національної стратегії з захисту дітей в цифровому середовищі на період до 2025 року[14]. Ця стратегія спрямована проти таких загрозливих для дітей, явищ, як домагання

останніх в сексуальних цілях (кібергрумінг/розбещення); онлайн-вербування дітей для вчинення злочинів; участі в екстремістських політичних чи релігійних рухах або для цілей торгівлі людьми; кібербулінг та кіберсталкінг (залякування, переслідування та інші форми утисків і погроз), розповсюдження приватних та інтимних зображень дитини, шантаж та ін. [14].

Оцінюючи цей проект Національної стратегії ми маємо відзначити те, що системний підхід до захисту дітей в цифровому середовищі давно потрібний в Україні. Адже у нашій країні тривалий час існують перелічені вище та інші явища у сфері Інтернет, які наносять шкоду малолітнім та неповнолітнім. Проте, на наш погляд, однієї стратегії для подолання усіх названих явищ замало. Необхідний комплексний підхід до захисту осіб віком до 18 років від шкідливої інформації. Тому, необхідно розробити та прийняти спеціальний закон «Про захист дітей у сфері ЗМІ». При розробці такого закону можна взяти за основу систему захисту молоді у сфері ЗМІ, яка нормативно визначена у *Jugendschutzgesetz* [5].

Право на захист молоді у сфері ЗМІ породжує обов'язки для держави. У Німеччині існує спеціальна інституція, яка опікується захистом молоді у сфері ЗМІ. Йдеться про згадувану *Bundesprüfstelle für jugendgefährdende Medien (BPjM)* [15] (Федеральну інспекцію по ЗМІ, які шкідливі для молоді), яка знаходиться у підпорядкуванні *Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend (BMFSFJ)* [16] (Федерального міністерства по справам сім'ї, людей похилого віку, жінок та молоді).

До основних напрямів діяльності (BPjM) належать:

- індексація ЗМІ, яка запобігає потраплянню до молоді тієї інформації, що може завдати шкоди останнім;
- протидія кібербулінгу та кіберсталкінгу та іншим негативним явищам, які заподіюють шкоду молоді у сфері ЗМІ;
- сприяння медіаосвіти;
- підвищення обізнаності суспільства у частині захисту молоді у сфері ЗМІ [15].

Варто відзначити те, що (BPjM) є не єдиним суб'єктом, який захищає молодь від впливу негативної інформації у сфері ЗМІ. Так, з 1997 року працює компанія *jugendschutz.net* [17],

яка здійснює заходи із захисту молоді у медіапросторі та мережі Інтернет.

Крім того, у різних сферах ЗМІ існує низка недержавних організацій, які також долучаються до захисту молоді у сфері ЗМІ. До них належать:

- *Automaten-Selbst-Kontrolle (ASK)* (самоконтроль автоматів) [18];
- *Freiwillige Selbstkontrolle Fernsehen (FSF)* (добровільне саморегулювання телебачення) [19];
- *Freiwillige Selbstkontrolle der Filmwirtschaft (FSK)* (добровільне саморегулювання кіноіндустрії) [20];
- *Freiwillige Selbstkontrolle Multimedia-Diensteanbieter e.V. (FSM)* (добровільне саморегулювання постачальників теле-медійних послуг) [21];
- *Internet Content Rating Association (ICRA)* (Асоціація рейтингу інтернет контенту) [22];
- *Unterhaltungssoftware Selbstkontrolle (USK)* (Саморегулювання розважального програмного забезпечення) [23].

Отже, як видно із наведеного інституційне забезпечення захисту молоді у сфері ЗМІ у Німеччині забезпечують як суб'єкти публічної адміністрації, так і недержавні організації. Усі вони здійснюють якісний та усебічний захист молоді від шкідливої інформації, яка надходить до останніх з боку ЗМІ.

Що стосується України, то спеціального органу, який би профільно займався питаннями захисту дітей у сфері ЗМІ, фактично, немає. Міністерство цифрової трансформації України згідно з Положенням про нього, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 18 вересня 2019 року № 856 займається лише питаннями формування державної політики у сферах криптографічного та технічного захисту інформації, кіберзахисту, телекомунікацій, користування радіочастотним ресурсом України, поштового зв'язку спеціального призначення, урядового фельд'єгерського зв'язку, захисту державних інформаційних ресурсів та інформації, вимога щодо захисту якої встановлена законом, в інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних системах тощо [24].

Таким чином, на Міністерство цифрової трансформації України покладено функцію щодо

загального захисту суспільства від шкідливої інформації. Інакше кажучи, воно не спеціалізується на захисті дітей від інформації, яка надходить з боку ЗМІ.

Аналіз положень законодавства України, які визначають компетенцію та повноваження Державного комітету телебачення і радіомовлення України[25], Міністерства освіти і науки України[26] та ін. суб'єктів публічної адміністрації не дає можливості віднести їх до профільних інституцій, які займаються виключно питаннями захисту дітей у сфері ЗМІ в Україні. Хоча, на офіційному сайті Міністерства освіти і науки України міститься низка інформаційних та освітніх матеріалів[27, 28, 29], які присвячені безпеці дітей в інтернеті.

Отже, як видно із наведеного, системного підходу до публічного адміністрування захисту дітей від шкідливої інформації, яка надходить з боку ЗМІ, в Україні немає. Таким чином, пропонуємо створити при Міністерстві цифрової трансформації України державну інспекцію по ЗМІ, які шкідливі для дітей.

Висновки. Проведене порівняльно-правове дослідження законодавства та правозастосовчої практики «захисту молоді у сфері ЗМІ» України та Німеччини дозволяє зробити наступні висновки та пропозиції:

1. Констатовано відсутність в Україні цілісного механізму захисту молоді у сфері ЗМІ.

Замість цього існує розрізнена сукупність елементів цього механізму, яка не дозволяє забезпечити системного захисту молоді від шкідливої інформації.

2. Доведено, що німецька модель «захисту молоді у сфері ЗМІ» є достатньо ефективною та складається з нормативного компоненту, насамперед у вигляді спеціального Jugendschutzgesetz – JuSchG (Федерального закону «Про захист молоді») та інституційного компоненту, який представлений у першу чергу, Bundesprüfstelle für jugendgefährdende Medien (BPjM) (Федеральною інспекцією по ЗМІ, які шкідливі для молоді).

3. Обґрунтовано необхідність посилення нормативного та інституційного забезпечення «захисту молоді у сфері ЗМІ» в Україні. Запропоновано розробку та прийняття спеціального закону «Про захист дітей у сфері ЗМІ», який стане юридичною основою захисту молоді у вказаній сфері в Україні. Інституційне забезпечення пропонується посилити за рахунок створення окремої державної інспекції по ЗМІ, які шкідливі для дітей, що має бути підпорядкованою Міністерству цифрової трансформації України. Цей суб'єкт публічної адміністрації має забезпечувати реалізацію державної політики із захисту молоді від шкідливої інформації у сфері ЗМІ.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. URL: <https://www.gesetze-iminternet.de/gg/BJNR000010949.html> (дата звернення: 20.10.2020).
3. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 року № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення: 20.10.2020).
4. Про охорону дитинства: Закон України від 26 квітня 2001 року № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення: 20.10.2020).
5. Jugendschutzgesetz (JuSchG). URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/juschg/> (дата звернення: 20.10.2020).
6. Jugendarbeitsschutzgesetz (JArbSchG). URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/jarbschg/JArbSchG.pdf> (дата звернення: 20.10.2020).
7. Council Directive 94/33/EC of 22 June 1994 on the protection of young people at work. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:31994L0033> (дата звернення: 20.10.2020).
8. Wistrich R. Holocaust Denial. *The Holocaust Encyclopedia*. Yale University Press, New Haven. 2001. P. 293-301.
9. Fischer T. § 189, Verunglimpfung des Andenkens Verstorbener. *Strafgesetzbuch und Nebengesetze*, C. H. Beck, München. 2012. S. 1277.

10. Про телекомунікації: Закон України від 18 листопада 2003 року № 1280-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1280-15#Text> (дата звернення: 20.10.2020).
11. Про захист персональних даних: Закон України від 1 червня 2010 року № 2297-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (дата звернення: 20.10.2020).
12. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 5 жовтня 2017 року № 2163-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text> (дата звернення: 20.10.2020).
13. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. / Верховна Рада України : офіц. веб-портал. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 20.10.2020).
14. Проект Національної стратегії з захисту дітей в цифровому середовищі на період до 2025 року. URL: https://drive.google.com/file/d/1w1nrWgnP0MiwB_-SxMU1TPNgZdn-rAFU/view (дата звернення: 20.10.2020).
15. Bundesprüfstelle für jugendgefährdende Medien (BPjM). URL: <https://www.bundespruefstelle.de/> (дата звернення: 20.10.2020).
16. Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend (BMFSFJ). URL: <https://www.bmfsfj.de/> (дата звернення: 20.10.2020).
17. jugendschutz.net. URL: <http://www.jugendschutz.net/was-jugendschutznet-tut/> (дата звернення: 20.10.2020).
18. Gründung und Aufgaben der ASK. URL: <http://www.automaten-selbstkontrolle.de/gruendung.htm> (дата звернення: 20.10.2020).
19. Freiwillige Selbstkontrolle Fernsehen. URL: <https://fsf.de/> (дата звернення: 20.10.2020).
20. Freiwillige Selbstkontrolle der Filmwirtschaft. URL: <https://www.spio-fsk.de/?seitid=2&tid=2> (дата звернення: 20.10.2020).
21. Freiwillige Selbstkontrolle Multimedia-Diensteanbieter e.V. URL: <https://www.fsm.de/de> (дата звернення: 20.10.2020).
22. Internet Content Rating Association. URL: <https://www.icann.org/en/system/files/files/about-icra-05jan07-en.pdf> (дата звернення: 20.10.2020).
23. Unterhaltungssoftware Selbstkontrolle. URL: <https://usk.de/> (дата звернення: 20.10.2020).
24. Питання Міністерства цифрової трансформації: Постанова Кабінету Міністрів України від 18 вересня 2019 року № 856-2019-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-%D0%BF#n12> (дата звернення: 20.10.2020).
25. Про затвердження Положення про Державний комітет телебачення і радіомовлення України: Постанова Кабінету Міністрів України від 13 серпня 2014 року № 341. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/341-2014-%D0%BF/ed20200101#n8> (дата звернення: 20.10.2020).
26. Про затвердження Положення про Міністерство освіти і науки України: Постанова Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 2014 року № 630. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/630-2014-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.10.2020).
27. Безпека дітей в інтернеті. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/pozashkilna-osvita/vihovna-robotata-zahist-prav-ditini/bezpeka-ditej-v-interneti> (дата звернення: 20.10.2020).
28. Кочарян А. Б., Гущина Н. І. Виховання культури користувача Інтернету. Безпека у всесвітній мережі»: навчально-методичний посібник. Київ, 2011. 100 с.
29. Безпечне користування сучасними інформаційно-комунікативними технологіями / О. Удалова, О. Швед, О. Кузнецова [та ін.]. К.: Україна, 2010. 72 с.
30. Лесько Н. В. Правове регулювання захисту дітей від негативного впливу інтернету. URL: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/aug/5710/vnulpurn201685010.pdf> (дата звернення: 20.10.2020).
31. Юрченко О. Ю. Проблеми безпеки дітей в соціальних мережах та Інтернеті (віктимологічний аспект). *Порівняльно-аналітичне право: електрон. фахове наук. видання*. 2013. № 3–1. С. 336–338.
32. Bruno W. Nikles. Die Entwicklung der rechtlichen Regelungen zum Jugendschutz. Kind, Jugend, Gesellschaft. *Zeitschrift für Jugendschutz*. Heft 4. 2002. S. 119–125.

33. Marc Liesching, Susanne Schuster. Jugendschutzrecht: Jugendschutzgesetz, Jugendmedienschutz-Staatsvertrag, Vorschriften des Strafgesetzbuches und des Rundfunkstaatsvertrags. Kommentar. 5. überarb. Aufl. 2011. C.H.Beck. 706 s.

References:

1. Konstytutsiia Ukrainy. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 1996. № 30. St. 141.
2. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. URL: <https://www.gesetze-iminternet.de/gg/BJNR000010949.html> (data zvernennia: 20.10.2020).
3. Pro informatiui: Zakon Ukrainy vid 2 zhovtnia 1992 roku № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (data zvernennia:20.10.2020).
4. Pro okhoronu dytynstva: Zakon Ukrainy vid 26 kvitnia 2001 roku № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (data zvernennia:20.10.2020).
5. Jugendschutzgesetz (JuSchG). URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/juschg/> (data zvernennia:20.10.2020).
6. Jugendarbeitsschutzgesetz(JarbSchG). URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/jarbschg/JArbSchG.pdf> (data zvernennia:20.10.2020).
7. CouncilDirective94/33/EC of 22 June 1994 on the protection of young people at work. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:31994L0033> (data zvernennia:20.10.2020).
8. Wistrich R. Holocaust Denial. The Holocaust Encyclopedia. *Yale University Press*, New Haven. 2001. R. 293-301.
9. Fischer T. § 189, VerunglimpfungdesAndenkensVerstorbener. Strafgesetzbuchund Nebengesetze, C. H. Beck, München. 2012. S. 1277.
10. Pro telekomunikatsii: Zakon Ukrainy vid 18 lystopada 2003 roku № 1280-IV. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1280-15#Text> (data zvernennia: 20.10.2020).
11. Pro zakhyst personalnykh danykh: Zakon Ukrainy vid 1 chervnia 2010 roku № 2297-VI. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (data zvernennia: 20.10.2020).
12. Pro osnovni zasady zabezpechennia kiberbezpeky Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 5 zhovtnia 2017 roku № 2163-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text> (data zvernennia:20.10.2020).
13. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy vid 16 sichnia 2003 r. / Verkhovna Rada Ukrainy: ofits. veb-portal. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (data zvernennia: 20.10.2020).
14. Proekt Natsionalnoi stratehii z zakhystu ditei v tsyfrovomu seredovyshchi na period do 2025 roku. URL: https://drive.google.com/file/d/1w1nrWgnP0Miwb_-SxMU1TPNgZdn-rAFU/view (data zvernennia: 20.10.2020).
15. Bundesprüfstelle für jugendgefährdende Medien (BPjM). URL:<https://www.bundespruefstelle.de/> (data zvernennia: 20.10.2020).
16. Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend (BMFSFJ). URL:<https://www.bmfsfj.de/> (data zvernennia: 20.10.2020).
17. jugendschutz.net. URL: <http://www.jugendschutz.net/was-jugendschutznet-tut/> (data zvernennia: 20.10.2020).
18. Gründung und Aufgaben der ASK. URL: <http://www.automaten-selbstkontrolle.de/gruendung.htm> (data zvernennia: 20.10.2020).
19. Freiwillige Selbstkontrolle Fernsehen. URL:<https://fsf.de/> (data zvernennia: 20.10.2020).
20. Freiwillige Selbstkontrolle der Filmwirtschaft. URL: <https://www.spio-fsk.de/?seid=2&tid=2> (data zvernennia: 20.10.2020).
21. Freiwillige Selbstkontrolle Multimedia-Diensteanbieter e.V. URL: <https://www.fsm.de/de> (data zvernennia: 20.10.2020).
22. Internet Content Rating Association. URL: <https://www.icann.org/en/system/files/files/about-icra-05jan07-en.pdf> (data zvernennia: 20.10.2020).
23. Unterhaltungssoftware Selbstkontrolle. URL:<https://usk.de/> (data zvernennia: 20.10.2020).

24. Pytannia Ministerstva tsyfrovoi transformatsii: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 18 veresnia 2019 roku № 856-2019-p. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-%D0%BF#n12>(data zvernennia: 20.10.2020).
25. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro Derzhavnyi komitet telebachennia i radiomovlennia Ukrainy: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 13 serpnia 2014 roku № 341. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/341-2014-%D0%BF/ed20200101#n8> (data zvernennia: 20.10.2020).
26. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 16 zhovtnia 2014 roku № 630. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/630-2014-%D0%BF#Text>(data zvernennia: 20.10.2020).
27. Bezpeka ditei v interneti. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/pozashkilna-osvita/vihovna-robotata-zahist-prav-ditini/bezpeka-ditej-v-interneti> (data zvernennia: 20.10.2020).
28. Kocharian A.B., Hushchyna N.I. Vykhovannia kultury korystuvacha Internetu. Bezpeka u vsesvitnii merezhi»: navchalno-metodychni posibnyk. Kyiv, 2011. 100 s.
29. Bezpechne korystuvannia suchasnymi informatsiino-komunikatyvnymi tekhnolohiiamy / O. Udalova, O. Shved, O. Kuznietsova [ta in.]. K.: Ukraina, 2010. 72 s.
30. Lesko N. V. Pravove rehuliuвання захисту дітей від небажовного впливу інтернету. URL: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/aug/5710/vnulpurn201685010.pdf> (data zvernennia: 20.10.2020).
31. Yurchenko O. Yu. Problemy bezpeky ditei v sotsialnykh merezhakh ta Interneti (viktymolohichni aspekt). *Porivnialno-analitychne pravo: elektron. fakhove nauk. vydannia*. 2013. № 3–1. S. 336–338.
32. Bruno W. Nikles. Die Entwicklung der rechtlichen Regelungen zum Jugendschutz. Kind, Jugend, Gesellschaft. *Zeitschrift für Jugendschutz*. Heft 4. 2002. S. 119–125.
33. Marc Liesching, Susanne Schuster. Jugendschutzrecht: Jugendschutzgesetz, Jugendmedienschutz-Staatsvertrag, Vorschriften des Strafgesetzbuches und des Rundfunkstaatsvertrags. Kommentar. 5. überarb. Aufl. 2011. C.H.Beck. 706 s.